

ELMİ-PEDAQOJİ KADRLARIN HAZIRLANMASI GÜNÜN AKTUAL PROBLEMİDİR

Hümeyir Əhmədov
pedaqogika üzrə elmlər doktoru,
akademik

Qloballaşma insanların təfəkkürünün varlığın yeni reallıqlarına uyğunlaşmasını irəli sürür, geniş miqyaslı informasiyanı təhlil edə bilərək operativ qərar qəbul edən, dövlətin bir çox vacib sahələrinin gələcəyini müəyyən edə bilən yeni nəsil kadrların hazırlanmasını dikte edir. Bu şəraitdə ali təhsil sistemi xüsusi funksiya yerinə yetirir, çünki təhsil siyasəti elə şəkildə yenidən qurulmalı olur ki, informasiya-texnoloji, texniki, mədəni sahələrdə innovasion proseslərin artan sürəti şəraitində düzgün istiqamət götürmək qabiliyyətinə malik olan mütəxəssislər hazırlana bilsin.

Qloballaşma, onun dinamikliyini artıran və ona yeni çalar verən əsas səciyyə, informasiya texnologiyalarının güclü inkişafı, ümumilikdə isə keçmişə münasibətdə hadisələrin başvermə sürətinin yüksək səviyyədə artması ilə bağlıdır. Ümummillə lider Heydər Əliyev hələ keçən əsrin 70-ci illərində informasiya texnologiyalarının inkişafının insan həyatında mühüm dəyişikliklərə səbəb olacağını hiss edərək bu sahəyə xüsusi diqqət yetirmiş və bugünkü inkişafın təməlini qoymuşdur. Heydər Əliyev demişdir ki, dövlət müstəqilliyinin xalqımıza bəxş etdiyi nemətlərdən biri də odur ki, biz artıq təhsil sistemimizi xalqımızın, millətimizin tarixinə, mənəviyyatına, ənənələrinə uyğun qururuq. Doğrudur, bu proses çox mürəkkəb prosesdir. Bu proses qısa müddətdə başa çata bilməyəcəkdir. Bu gün təhsil sahəsində çalışan bütün vətəndaşlara, müəllimlərə, təhsil müəssislərinin rəhbərlərinə müraciət edərək xahiş edirəm ki, onlar tezliklə təhsil sistemində işlərin müstəqil Azərbaycanın prinsipləri əsasında qurulmasına nail olsunlar.

XXI əsrin başlanğıc illərində siyasi və iqtisadi sahələrdə Azərbaycanın potensialının güclənməsi əhalinin rifahının yüksəlməsinin əsas şərtlərindən biri oldu. Qloballaşma yolu ilə gedən müasir dünya qarşısında duran beynəlxalq rəqabətə tez uyğunlaşmaq bacarığı, onun uğurlu və davamlı inkişafı da mühüm əhəmiyyət kəsb edən amillərdən biridir. Yüksək səviyyədə inkişafetmiş ölkələrin rəqabət üstünlüyü başlıca olaraq təhsillə müəyyənləşən insan potensialının inkişafı ilə bağlıdır. İndiki zamanda ölkəmizin iqtisadi inkişafının təminatı məhz bu sahə ilə sıx bağlıdır. Hazırda ölkəmizin bütün sahələrində olduğu kimi, təhsil sahəsində də sürətli dəyişikliklər baş verir. Lakin hələ həll olunmalı bir sıra problemlər qalmaqdadır. Onların həlli yollarını əvvəlcədən görmək çətindir. Çünki əldə olunan bilik sürətli dəyişikliklərə görə tez bir

zamanda köhnəlir, bu səbəbdən bilik və təhsilin paradigması dəyişilir. Məhz bu deyilənləri nəzərə alıb deyə bilərik ki, insanların əldə etdiyi ali təhsil bilikləri də dəyişilir. Aktual məsələlərdən biri də indiki dövrdə universitetlərdə müasir tələblərə uyğun yeniliklər və beynəlxalq rəqabətə dözümlülük yaratmaqdır. Bunu nəzərə alan dövlətimiz dünyanın bir çox nüfuzlu ölkələrində olduğu kimi, ali təhsil sahəsinə diqqəti daim artırır.

Azərbaycanın vahid Avropa təhsil məkanına daxil olması, bir tərəfdən tədris-təhsil modellərinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılması, digər tərəfdən Azərbaycanın formalaşmış təhsil sisteminin etik-mədəni özünəməxsusluğunun saxlanmasını bir zərurət kimi irəli sürdü. Bu məqsədlə təhsil sisteminin bütün sahələrində vəziyyətin təhlili, mühüm faktorların nəzərə alınması qloballaşma proseslərinin intensivləşdiyi şəraitdə Azərbaycanın ali təhsil sisteminin modernləşdirilməsinin əsas zəmini oldu.

III minilliyin əvvəllərində planetin ictimai-siyasi, iqtisadi, elmi və mədəni həyatının müxtəlif sahələrində dünyada yaranmış situasiyanın bütün ciddi təhlilləri, bir çox aparıcı alimlərin fikrinə, dövrün əsas məzmununu təşkil edən qloballaşma kontekstində aparılır. Söhbət artıq sosial mövcudluğun ənənəvi milli dövlət qurumları çərçivələrinə sığmayan, keyfiyyətə yeni ümumiliyindən gedir.

Təhsil xərclərinin ilbəl artması Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin təhsili dövlət siyasətinin əsas prioritetlərindən biri hesab etməsi ilə birbaşa bağlıdır. “Təhsil əsri” elan edilən XXI əsrdə yüksək intellektə malik insan kapitalının formalaşması və güclü iqtisadiyyatın qurulmasında təhsilin rolu heç vaxt indiki qədər aktual olmamışdır. Prezident bununla bağlı belə deyir: “Biz maddi dəyərlərimizi, iqtisadi potensialımızı insan kapitalına çevirməliyik”.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənablarının təhsilə diqqəti və qayğısı sayəsində hazırda təhsil sistemində əsaslı islahatlar həyata keçirilir, müxtəlif problemlər üzrə 16 Dövlət Proqramı yerinə yetirilir. Bunlardan 31 yanvar 2008-ci il tarixli sərəncamı ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrinin Avropa ali təhsil məkanına inteqrasiyası”, 22 may 2009-cu il tarixli sərəncamı ilə təsdiq olunmuş “2009-2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sistemində islahatlar üzrə Dövlət Proqramı”, “Təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması Proqramı (2008-2012-ci illər)”, 4 may 2009-cu il tarixli sərəncamı ilə təsdiq olunmuş “Elmin inkişafı üzrə Milli strategiyanın həyata keçirilməsi ilə bağlı Dövlət Proqramı (2009-2015-ci illər)” xüsusi yer tutur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları demişdir ki, qloballaşma təbii prosesdir və yəqin ki, bu proses müəyyən düzəlişlərlə davam edəcəkdir. Xüsusilə belə olan halda milli dəyərlərə önəm vermək, gənc nəsli milli dəyərlər əsasında tərbiyə etmək xüsusi

əhəmiyyət daşıyır. Mən çox şadam ki, Azərbaycanda milli ənənələr güclənir, möhkəmlənir və bu prosesləri daha da sürətləndirmək üçün kompleks tədbirlər görülməlidir. Əlbəttə, təhsil bu işlərdə ən prioritet məsələdir.

Son illərdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İ. H. Əliyev cənablarının apardığı sosial siyasət bunu təsdiq edir ki, yaxın zamanlarda bizim müəllimlərin sosial vəziyyəti digər qabaqcıl ölkələrin müəllimlərinin vəziyyətinə bərabərləşəcək. Ölkəmizin dinamik inkişaf edən iqtisadi potensialı bunu həyata keçirməyə real zəmin yaradır. Son illərdə hökumətimiz tərəfindən pedaqoji işçilərin əmək haqqlarının sistemli və mütəmadi şəkildə artırılması dediklərimizi bir daha təsdiq edir.

Akademik R. Ə. Mehdiyev “İctimai və humanitar elmlər: zaman kontekstində baxış” məqaləsində yazır: “Qloballaşma, informasiya texnologiyaları, internetin hökmranlığı əsrində təlim-tədris prosesini köhnəlməmiş meyarlarla qurmaq mümkün deyildir. Müasir reallıq aparıcı dövlətlərdə ictimai-siyasi və humanitar sahələrdə islahatların fəlsəfəsini, cəmiyyətdə rolunu və statusunu köklü surətdə dəyişmiş, bu sahədə potensial artıq strateji resursa çevrilmişdir”.

Təhsilin modernləşdirilməsi milli ənənələr kontekstində müstəqil düşüncə predmeti idisə, yeni mərhələdə islahatların parametrləri müəyyən dərəcədə Avropa təhsil sistemi tərəfindən müəyyən olunur.

Ali təhsilin modernləşdirilməsinin əsas məqsədi ölkənin ali təhsilinin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyası, onun məzmununu Boloniya prosesinin prinsiplərinə uyğunqurulması, cəlbedici və rəqabət qabiliyyətinin təmin edilməsi, ölkə iqtisadiyyatının inkişaf tələblərinə uyğun ali təhsilli kadrlara yaranan tələbatın ödənilməsi, habelə (həmçinin) informasiya cəmiyyətinin və biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatın tələblərinə uyğun olaraq kadr potensialının yaradılması, əhalinin müasir tələblərə cavab verən ali təhsil almaq imkanlarının təmin edilməsi üçün iqtisadi və sosial baxımdan səmərəli ali təhsil sisteminin formalaşdırılmasıdır. Azərbaycanda pedaqogika elminin inkişafını şərtləndirən, onun inkişafını təmin edən əsas amillərdən biri də elmi-pedaqojikadr hazırlığıdır. Elmi-pedaqoji kadr hazırlığının əsas məqsədi təhsil işçilərinə pedaqogika, didaktika, psixologiya, defektologiya üzrə yenilikləri çatdırmaqla təhsilin elmi əsaslar üzrə idarə olunmasını təmin etmək ali məktəblərin professor-müəllim heyətinin peşəkarlıq səviyyəsini yüksəltməkdən ibarətdir. Ali təhsil islahatının yaxın və uzaq perspektivdə həyata keçirilməsi keyfiyyəti elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasından asılıdır. Buna görə də elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması üçün lazımi şərait yaradılır, professor-müəllim heyətinin yeniləşməsinə və gəncləşməsinə diqqət yetirilir. Nəticədə təhsil sahəsində çalışan professor-müəllim heyətinin peşəkarlıq səviyyəsi yüksəlir. Ali pedaqoji məktəblərin pedaqogika kafedralarını, Azərb. ETPEİ-nin (indiki Təhsil Problemləri İnstitutu) müvafiq şöbələrini zəruri

səriştəyə malik elmi və elmi-pedaqoji kadrlarla təchiz etmək, yüksək ixtisaslı kadr hazırlığının mühüm tərkib hissəsi kimi həmişədiqqət mərkəzində olmuşdur.

Azərbaycanda elmi-pedaqoji kadr hazırlığının ilkin mərhələsi XX əsrin 20-ci illərinin ikinci yarısına təsadüf edir, ancaq o dövrdə elmi-pedaqoji kadr hazırlığının qaydasını, formalarını və müddətini dəqiq müəyyən edən normativ sənədlər olmadığından "elmi əməkdaş", "elmi işçi", "aspirant" kimi anlayışlar arasında dəqiq fərq qoyulmamış, onların hüquq və vəzifələri müəyyən edilməmişdi. O zamanlar elmi işçilərin hazırlanması üçün maliyyə vəsaiti də ayrılmırdı.

1929-cu il mayın 18-də respublika XMK nəzdində Dövlət Elm Şurası elmi işçilərin hazırlanması haqqında əsasnamə təsdiq etdi. Əsasnamədə göstərilirdi ki, aspiranturada təhsil müddəti 3 ildir. Aspirant həmin müddət ərzində elmi işini hazırlamalı və fakültənin açıq iclasında onu müdafiə etməlidir. * Aspirant elmi işlə yanaşı, təhsil illərində rus dilini, azərbaycanlı olmadığı təqdirdə Azərbaycan dilini, həm də milliyətindən asılı olmayaraq xarici dillərdən birini öyrənməli idi. 30-cu illərə kimi Azərbaycanda pedaqoji elmlər üzrə yüksək ixtisaslı mütəxəssislər hazırlayan müəssisə olmadığından, nə müəllim kadrları hazırlayan ali məktəblər, pedaqogika elminin qarşısında duran vəzifələri yerinə yetirə bilmirdi. Gənc nəslin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olan qabaqcıl müəllimlərin təcrübəsini ümumiləşdirməyə, pedaqogikanın elmi-nəzəri problemlərini, tərbiyə nəzəriyyəsini və didaktikanın mühüm problemlərini araşdırmağa ciddi ehtiyac duyulurdu. Bunun üçün həmin problemlə məşğul olan xüsusi elmi-tədqiqat müəssisəsinin yaradılması vacib idi.

1931-ci ildə təsdiq olunan Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Pedologiya İnstitutunda 1932-ci ildə aspirantura yaradıldı.

İlk dövrdən aspiranturaya ən bacarıqlı, istedadlı gənclər (Əhməd Seyidov, Mehdi Mehdizadə, Məmmədsəlim Tahirli, Zümrüd Axundova, Qulam Hüseynov və b.) qəbul olunmuşdur. Sonralar (məsələn, 1935-ci ildə) aspiranturaya, əsasən, bir neçə il institutda fəaliyyət göstərmiş şəxslər (Mərdan Muradxanov, Vəlixan Mustafazadə, Əliş Həsənov, Əmir Tağıyev, İsmayıl Mərdəliyev, Surxay Hacıyev, Mirzəağa Quluzadə və b.) qəbul edilmişlər. Həmin şəxslər alimlik dərəcəsi aldıqdan sonra pedaqoji elmlərin, ədəbiyyatın inkişafında böyük xidmət göstərmişlər. Elə həmin ildə institut əməkdaşlarından Qulam Məmmədov, İsgəndər Novruzov, Aleksey Loqinov və b. qiyabi aspiranturaya qəbul edilmişlər.

İlk aspirantlardan Ə. Seyidov, M. Mehdizadə və başqalarına keçmiş SSRİ-nin mərkəzi şəhəri olan Moskva alimləri rəhbərlik edirdilər. 1935-ci ildə Əli Abdullayev Moskva Elmi-Tədqiqat

* Qeyd. İki il müddətində aspirant xüsusi proqram və fərdi plan əsasında fəlsəfəni öyrənməli, 1-2 sınaq mühazirəsi oxumalı, əgər pedaqogika üzrə tədqiqat aparırsa, pedaqoji mövzuda 2 məruzə hazırlamalı idi. Aspiranturanın ikinci ilinin sonunda o, dövlət aspirantura imtahanı verməli, üçüncü ildə bütün gücünü dissertasiyanın hazırlanmasına sərf etməli idi. Aspirantın dissertasiya mövzusu birinci ilin sonu, ikinci ilin əvvəlində təsdiq olunurdu.

fiziologiya institutunun aspiranturasına göndərildi. 1936-cı ildə aspirant O. M. Çeqlakova Moskvada psixologiya üzrə namizədlik dissertasiyası müdafiə etdi.

30-40-cı illərdə pedaqogika ixtisası üzrə aspirantura xətti ilə elmi və elmi-pedaqoji kadr hazırlığında obyektiv və subyektiv xarakterli çətinliklər mövcud idi. Belə ki, aspirantların bəzilərinin təhsil hazırlığının kifayət qədər olmaması, rus və xarici dilləri zəif bilməsi, başqa dillərdəki ədəbiyyatlardan istifadəni çətinləşdirir, onların ixtisas səviyyələrinə mənfi təsir göstərməklə fərdi hazırlıq planlarının yerinə yetirilməməsi ilə nəticələnirdi. Başqa bir çətinlik isə pedaqoji elmlər üzrə yüksək ixtisaslı elmi rəhbərlərin - elmlər doktorlarının, professorların yoxluğu ilə bağlı idi.

1939-cu ildə aspirantura xətti ilə elmi kadrların hazırlanmasına diqqət daha da artırıldı. Aspirantların bəziləri (M. Muradxanov, V. Mustafazadə, Ə. Tağıyev, Ə. Həsənov və b.) bir il müddətinə Leninqrada, A. İ. Gertsen adına Pedaqoji Institutun aspiranturasına göndərilmişdilər. Onların yüksək ixtisaslı alimlərin rəhbərliyi altında yetişdirilmələri üçün hər cür şərait yaradılmışdı. Görkəmli Leninqrad pedaqoqlarından Ş.İ. Qanelin, Y.Y. Qolant, L.Y. Raskin, İ.V. Svadkovski və M.M. Rubinşteynin rəhbərliyi və yaxından köməyi həmin aspirantların bacarıqlı tədqiqatçı kimi yetişmələrinə güclü təsir göstərdi. Onlar Leninqraddan qayıtdıqdan sonra ciddi tədqiqata girişdilər və ilk növbədə pedaqogikanın nəzəri problemlərini, o cümlədən kommunist tərbiyəsi və Azərbaycan pedaqoji fikrin tarixi məsələlərini işləməyə başladılar.

Həmin dövrlərdə sovet rus alimlərinin köməyindən daha çox istifadə edilmişdir.

Aspiranturaya, bir qayda olaraq, ən azı iki il maarif sahəsində iş stajına malik olan, elmi axtarışlara böyük həvəs göstərən, səriştəli müəllimlər, ali məktəbi fərqlənmə diplomu ilə bitirən tələbələr qəbul edilirdilər. Onlar pedaqogikanın tarixi və nəzəriyyəsi, psixologiya, deffektologiya, sosiologiya və xüsusi metodikaların aktual problemləri üzrə tədqiqat aparırdılar.

Aspirantlara rəhbərlik işinə institutun bir sıra təcrübəli əməkdaşları ilə yanaşı Milli Elmlər Akademiyası, Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Pedaqoji Universiteti və digər pedaqoji institutların görkəmli alimləri cəlb edilmişlər.

Aspirant və dissertantlar üçün institutda gənc alimlər şurası fəaliyyət göstərir. Bu şuranın məşğələlərində elmi-tədqiqatın metodoloji əsasları, pedaqoji tədqiqatın metodları, təcrübə materiallarının işlənməsi, alınmış nəticələrin təcrübədə sınaqdan keçirilməsi və s. məsələlər üzrə mühazirələr oxunmuş, həmçinin işgüzar söhbətlər təşkil edilmişdir. Bu mühazirə və məsləhətlərə respublikanın görkəmli pedaqoq, psixoloq və metodistləri cəlb olunmuşlar.

Müharibədən sonra respublikamızda getdikcə inkişaf edən pedaqoji institutların və pedaqoji elmin tələbatını təmin etmək məqsədilə pedaqoji elmlər sahəsində kadr hazırlanması sürətlə genişləndi, pedaqoji elmlər namizədlərinin sayı ildən-ilə artdı, pedaqoji elmlər doktorlarının

yetişməsinə şərait yarandı. Dövlət və hökumət orqanları elmi və elmi-pedaqoji kadr hazırlığını genişləndirmək məqsədilə müvafiq qərar və sərəncamlar qəbul etdilər. 1944-cü il yanvarın 2-də SSRİ Xalq Komissarları Soveti yanında Ümumittifaq Ali Məktəb İşləri Komitəsinin "Ali məktəblərdə aspirantlar hazırlanmasını yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında" əmrində aspirantların müsabiqə yolu ilə seçilməsi, müttəfiq və muxtar respublikaların ali məktəblərinin aspiranturasına yerli millətdən olan şəxslərin qəbuluna üstünlük verilməsi məqsədəuyğun hesab olundu.

60-cı illərin ikinci yarısında respublikada pedaqoji elmlər üzrə elmi-pedaqoji kadr hazırlığında ixtisaslaşdırılmış müdafiə şuralarının yaradılması və ADU-nun müdafiə şurasına pedaqoji elmlərin müvafiq problemləri üzrə doktorluq dissertasiyalarının müdafiəsini təşkil etmək hüququnun verilməsi pedaqoji elmlərin inkişafını şərtləndirən əsas amillərdən birinə çevrilməklə, respublikanın elmi-pedaqoji həyatında böyük canlanma yaratdı, elmi-pedaqoji kadr hazırlığının yeni sistemi formalaşmağa başladı. 60-cı illərdə və 70-ci illərin birinci yarısında elmi və elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasının müxtəlif problemləri ilə əlaqədar rəsmi dövlət orqanlarının diqqət və qayğısını ifadə edən mühüm qərarlar qəbul edilir. * Bu qərarların məntiqi nəticəsi olaraq elmi və elmi-pedaqoji kadr hazırlamağın əsas vasitəsi olan aspiranturada təhsil alanların sayı artdı, kadr hazırlığı respublikanın ali pedaqoji məktəblərinin tələbatına uyğun davam etdirildi.

70-ci illərdə Azərbaycan ETPEİ-də Pedaqoji və Psixoloji elmlər üzrə Elmi-Tədqiqatları Əlaqələndirmə Şurasının yaradılması pedaqoji elmlərin inkişafında və elmi-pedaqoji kadr hazırlığında xüsusi mərhələ hesab olunmalıdır. 1974-cü ildə yaradılan həmin şuranın ilk sədri prof. Nürəddin Kazımov, sonra prof. Zahid Qaralov olmuşdur. Müxtəlif illərdə prof. Ş. Mikayılov, A. Mehrabov şuraya rəhbərlik etmişlər. Qısa müddətdə şuranın içində fasilə əmələ gəlmiş və şuranın institutdan alınması təhlükəsi yaranmışdı. İnstituta yeni təyin olunan direktor Qulu Novruzovun gərgin əməyi nəticəsində şura instituta qaytarıldı. Hazırda Təhsil Tədqiqatları üzrə Problem Şurasına pedaqogika üzrə elmlər doktoru İntiqam Cəbrayilov rəhbərlik edir.

Elmi dərəcə və adların verilməsini təsdiq edən SSRİ AAK-sı 1932-ci ildə yaradılmış, 1934-cü ildə fəaliyyətə başlamışdı. 1974-cü ilədək SSRİ Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi yanında olmuş, Sov. İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin "Elmi və elmi-pedaqoji kadrların attestasiyasını daha da təkmilləşdirmək tədbirləri haqqında" qərarına əsasən SSRİ Nazirlər Soveti yanında AAK-na çevrilmişdi. SSRİ AAK-sı 1992-ci ilə kimi Azərbaycanın ali məktəb və

*Qeyd: Sov. İKP MK və SSRİ NS "Elmi və elmi-pedaqoji kadrlar hazırlanmasını yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında" 13 iyun 1961-ci il tarixli; "Elmi kadrların seçilməsini daha da yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında" 12 may 1962-ci il tarixli; "Elmi və elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasını yaxşılaşdırmaq haqqında" 16 noyabr 1967-ci il tarixli; "Elmi və elmi - pedaqoji kadrların attestasiyasını daha da təkmilləşdirmək tədbirləri haqqında" 18 oktyabr 1974-cü il tarixli və s.

elmi-tədqiqat institutları elmi şuralarının qərarına əsasən alimlik dərəcələrini təsdiq etmiş, respublikamızda yaradılan şuralara doktorluq və namizədlik dissertasiyalarını müdafiə etmək hüququ vermiş, onların tərkibini təsdiq etmişdir. Hazırda bu işi Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası həyata keçirir.

Pedaqoji və psixoloji elmlər üzrə elmi tədqiqatların əlaqələndirilməsində şura faydalı işlər görmüş, sisteməlik olaraq hər il respublikanın ali pedaqoji məktəbləri, universitetləri, Azərbaycan ETPEİ (indiki Təhsil Problemləri İnstitutu), MMTİ (indiki Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu) və digər institutlarda işlənən yüzlərlə elmi-tədqiqat mövzularını əlaqələndirərək onların vahid planını tərtib etmiş, mövzu seçmək işində tez-tez təsadüf olunan təsadüfiliyə, paralelçiliyə, təkrarçılığa yol verilməməsinə çalışmış, namizədlik və doktorluq dissertasiyalarının mövzularının aktuallığına, nəzəri və praktik əhəmiyyətinə nəzarət etmiş, kollektiv və kompleks tədqiqatlar şəbəkəsini genişləndirmişdir.

Elmi-pedaqoji kadr hazırlığında, aspirant və dissertantların elmi hazırlıq səviyyəsinin yüksəldilməsində 1978-ci ildən başlayaraq hər il keçirilən ali məktəb aspirantlarının respublika elmi konfransı da böyük rol oynayır. Gənc tədqiqatçıların elmi yaradıcılıqlarının hesabatına çevrilən belə ənənəvi konfranslar elmin başqa sahələri ilə yanaşı, pedaqogikanın nəzəriyyəsi və tarixinin müxtəlif istiqamətləri və problemləri üzrə geniş elmi fikir mübadiləsinə meydan açır. İnstitutun aspirant (doktorant) və dissertantların həmin tədbirlərdə fəal iştirak edirlər.

Müəllimlərin və alimlərin diqqətini cəlb edən iş təcrübəsi qazanmış, elmi axtarışlara ciddi maraq göstərən qabaqcıl müəllimlər, məktəb rəhbərləri beş il müddətinə institutun müvafiq şöbələrinə təhkim olunur, elmi məsləhətçilərin köməyi ilə müəyyən problem üzrə tədqiqat aparır və müvəffəqiyyətlə namizədlik dissertasiyası müdafiə edirlər. İndiyə qədər bu yolla namizədlik dissertasiyası müdafiə edənlərin sayı 250-ni keçmişdir. İndi 95 nəfər qabaqcıl müəllim, tərbiyəçi, məktəb rəhbəri, elmi işçi institutun dissertantıdır.

Aspirant və dissertantların səmərəli fəaliyyət göstərmələrinə elmi rəhbərlər faydalı məsləhətləri ilə yaxından kömək göstərirlər. Xüsusilə institutun professorlarından **Z.İ.Qaralov**, Y.Ş. Kərimov, Ş.A. Mikayılov, V.C. Xəlilov, A.N. Abbasov, P.B. Əliyev, H.H. Əhmədov, R.L. Hüseynzadə, M.İ. İlyasov, İ.H. Cəbrayılov, M. Mahmudov, R. İ. Əliyev; Bakı Dövlət Universitetinin professorlarından H.Ə. Əlizadə, M.Ş. Babayev, Ə.Ə. Əliyev, K.İ. Xudaverdiyev, A.C. Hacıyev; Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin professorlarından F.A. Rüstəmov, M.S.Cəbrayılov, A.O. Mehrabov, Ə.T. Baxşəliyev, S.M. Quliyev, S.S. Həmidov, A.S. Adıgözəlov, Q.E. Əzimov, M. Əmirov, **Ə.Ə. Əlizadə**; Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasından akademik R.M. Əliquliyev, M.M. Abbasov, E.K. Əlizadə; Rusiya Təhsil Akademiyasından akademik Ş.A. Amonaşvili, H.M. Əhmədov; Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetindən M. Sadıqov; Bakı Slavyan Universitetindən prof. **B.A. Əhmədov**; Azərbaycan Müəllimlər İnstitutundan prof. R. Ş. Mustafayevanın yetirmələri dissertasiyalarını vaxtında və uğurla müdafiə etmiş və qalanlarında tədqiqatlarını davam edirlər.

Hazırda institutda çalışan elmi işçilərin əsas hissəsi onun aspiranturasının yetişdirməsidirlər. İnstitutun hazırladığı yüksək ixtisaslı kadrlar eyni zamanda respublikamızın müxtəlif pedaqoji və elmi müəssisələrində, eləcə də Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyində çalışırlar.

İnstitutun yetirmələri respublikanın müxtəlif elmi və pedaqoji təhsil müəssisələrində elmi işçi, baş müəllim, dosent, professor, kafedra müdiri, prorektor və rektor kimi fəaliyyət göstərirlər.

Hazırda doktorantlarımız öz tədqiqatlarını İnternet vasitəsilə dünyaya təqdim edə bilirlər. Onlar xarici dillərə yiyələnərək yaxın və uzaq xarici ölkələrdə Azərbaycan xalqını, onun elminin inkişafını, milli-mənəvi dəyərlərini, adət-ənənələrinin xüsusiyyətlərini şərəflə təqdim və təbliğ edirlər.

**Azərbaycan Respublikasının Təhsil Problemləri İnstitutunda doktorantura və
dissertantura yolu ilə təhsil almış və hazırda burada fəaliyyət göstərən əməkdaşların
siyahısı**

DOKTORANTURA yolu ilə

№	Soyadı, adı, atasının adı	Daxil olunma tarixi	Bitirdiyi tarix	İxtisas	Müdafiət arixi və diplomun nömrəsi	Şöbə	Qeyd
1.	Kərimov Yəhya Şəfi o. Elmi rəhbər: prof. Ə. Dəmirçizadə	1955 1961	1958 1963	Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası-13.00.02 Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası-13.00.02	1962 30.06.1962 MPD №000534 1977 23.09.1977 PD №000069	Azərbaycan dili və ədəbiyyatın tədrisi metodikası Azərbaycan dili və ədəbiyyatın tədrisi metodikası	
2.	Mikayılov Şəmistan Abdu o. Elmi rəhbər: prof. Ə. Qarabağlı	1959 1969	1962 1971	Ədəbiyyatın tədrisi metodikası-13.00.02 Ədəbiyyatın tədrisi metodikası -13.00.02	1963 30.05.1963 MPD №000846 1974 10.06.1977 PD №000059	Azərbaycan dili və ədəbiyyatın tədrisi metodikası Azərbaycan dili və ədəbiyyatın tədrisi metodikası	

3.	<p>Ağayev Əjdər Əbdülhüseyn o.</p> <p>Elmi rəhbər: prof. Ə. Seyidov</p>	1966	1969	<p>Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi - 13.00.01</p>	<p>1970</p> <p>20.02.1970</p> <p>MPD № 003922</p>	<p>Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi</p>	
		1993	1995	<p>Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi - 13.00.01</p>	<p>1996</p> <p>24.10.1996</p> <p>ED № 0282</p>	<p>Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi</p>	
4.	<p>Xəlilov Vidadi Cəmil o.</p> <p>Elmi rəhbər: prof. B. Hüseyinli</p>	1968	1971	<p>Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi - 13.00.01</p>	<p>1975</p> <p>17.04.1975</p> <p>PD № 000069</p>	<p>İbtidai təlim və məktəbəqədər tərbiyə</p>	
		1983	1985	<p>Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi - 13.00.01</p>	<p>1994</p> <p>30.12.1994</p> <p>ED № 0180</p>	<p>Estetik tərbiyə</p>	
5.	<p>Mustafayeva Rəfiqə Şahgül q.</p> <p>Elmi rəhbər: A. Babayev</p>	1970	1973	<p>Ədəbiyyatın tədrisi metodikası - 13.00.02</p>	<p>1974</p> <p>14.05.1974</p> <p>MPD № 006600</p>	<p>Azərbaycan dilinə ədəbiyyatın tədris metodikası</p>	
		1981	1983	<p>Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi - 13.00.01</p>	<p>1987</p> <p>14.04.1989</p> <p>PD № 000493</p>	<p>Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi</p>	

6.	Əliyev Ramiz İbrahim o. Elmi rəhbər: prof. Ə. Əlizadə	1978 1991	1981 1993	Uşaq, yaş və pedaqoji psixologiya -19.00.07 Pedaqoji psixologiya-19.00.07	1985 24.12.1985 PS № 001544 2004 06.01.2006 ED № 0777	Psixologiya və defektologiya Psixologiya və defektologiya	
7.	Qarayev Əlişah Əlirza o. Elmi rəhbər: prof. Z. Qaralov	1981 1990	1985 1992	Fizikanın tədrisi metodikası - 13.00.02 Fizikanın tədrisi metodikası - 13.00.02	1988 12.05.1988 PD № 010755	Fizika və riyaziyyatın Tədrisi metodikası Ümumi ortatəhsil	
8.	İbadova Mahirə Ağahüseyn q. Elmi rəhbər: prof. F. A. Soxin	1983	1987	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi - 13.00.01	1991 03.06.1991 KD № 039965	İbtidai təlim və məktəbəqədər tərbiyə	
9.	Əhmədov Hümeyir Hüseyn o.	1984	1987	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -	1988 23.06.	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi	

	Elmi rəhbər:prof. Ə. Ağayev	2003	2005	13. 00. 01 Ümumi pedaqogika, pedaqogikanın vətəhsilin tarixi-13. 00. 01	1988 PD № 010896 2011 05.04 2012 ED № 01337	Təhsilin nəzəri problemləri	
10.	Əliyev Pıralı Behbudalı o. Elmi rəhbər:prof. Ş. Mikayılov	1984 1992	1987 1994	Ədəbiyyatın tədrisi metodikası - 13. 00. 02 Ədəbiyyatın tədrisi metodikası - 13. 00. 02	198802. 06. 1988 PD № 010946 201008.10 2011 ED № 01313	Ədəbiyyatın tədrisi metodikası Ümumi orta təhsil	
11.	Əsədova Lalə Hacıbəla q. Elmi rəhbər:prof. Ə. Şahmirov	1986	1989	Tarixin tədrisi metodikası - 13. 00. 02	1996 08. 10. 1996 EN № 0947	Tarix və coğrafiyanın tədris metodikası	
12.	Cəbrayılov İntiqam Hilal o. Elmi rəhbər: prof. A. Abbasov	1986 2004	1989 2006	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi - 13. 00. 01	1994 17. 01. 1995 EN № 0435	Tərbiyənin ümumi problemləri Ali və orta peşəixtisas təhsili	

				Tarixin tədrisimethodikasası -13.00.02	2007 24.12.2010ED № 01252		
13.	İbadova Bibixanım Orucəli q. Elmi rəhbər: prof. Ş. Mikayılov	1987	1990	Ədəbiyyatın tədrisi metodikasası - 13.00.02	1992 28.02.1992 KD № 061549	Ədəbiyyatın tədrisi metodikasası	
14.	Camalova Gülbəniz Məzahim q. Elmi rəhbər: prof. V. Xəlilov	1988	1991	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi - 13.00.01	1994 03.11.1994 EN № 0319	Estetik tərbiyə	
15.	Məmmədova KönülƏləddin q. Elmi rəhbər: prof. Y. Kərimov	1991	1994	Azərbaycan dilinin tədrisi metodikasası - 13.00.02	2001 21.02.2001 EN № 02266	İbtidai təlim	
16.	İsmayılova Təranə İmran q. Elmi rəhbər: dos. Ə. Abbasov	2000	2004	Azərbaycan dilinin tədrisi metodikasası - 13.00.02	2007 06.04.2010 FD № 06182	Ümumi ortatəhsil	
17.	Cavadov İlhamAğaqardaş o. Elmi	2002	2005	Ümumi pedaqogika pedaqogikanın vətəhsilin tarixi-13.	2006 03.04.2007 EN №	Təhsilin nəzəriproblemləri	

	rəhbər:prof. A. Mehrabov			00. 01	04460		
18.	Abbasova Səadət Rasim q. Elmi rəhbər: prof. V. Xəlilov	2004	2008	Ümumi pedaqogika, pedaqogikanın vətəhsilin tarixi -13. 00. 01		Təhsilin nəzəri problemləri	Müda fiə ərəfəs ində
19.	Xəlilova Sənəmbər Elman q. Elmi rəhbər: prof. R. Əliyev	2004	2007	Pedaqoji psixologiya- 19. 00. 07		Psixologiya və yaşfiziologiyası	Müda fiə ərəfəs ində
20.	Qarayeva Nərgiz Sadıq q. Elmi rəhbər:prof. A. Abbasov	1991	1995	Biologiyanın tədrisi metodikası - 13. 00. 02		Kimya və biologiyanın tədrisi metodikası	Müda fiə ərəfəs ində

DİSSERTANTURAYolu ilə

№	Soyadı, adı, atasının adı	Daxil olunma tarixi	İtirdiyi tarixi	İxtisas	Müdafiə tarixi	Şöbə	Qeyd
1.	Abbasov Akif Nurağa o. Elmi rəhbər: prof. Ə. Ağayev	1979 1988	1984 1990	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01 Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01	1987 28. 05. 1987 PD № 9780 1995 24. 10. 1995 ED № 02339 5	Tərbiyənin ümumi problemləri Tərbiyənin ümumi problemləri	

2.	Sadıqov Fərahim Balakışi o. Elmi rəhbər: prof. Ə. Həşimov	1976 1988	1981 1990	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01 Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01	1984 27. 12. 1984 PD № 00730 8 1993 26. 02. 1993 DT № 01808 8	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi	
3.	Abbasov Ənvər Məhəmməd o. Elmi rəhbər: prof. Ə. Əfəndizadə	1979 1991	1984 1993	Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası - 13. 00. 02 Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası - 13. 00. 02	1988 12. 05. 1988 PD № 01085 4	Azərbaycan dilitədrisi metodikası Azərbaycan dilitədrisi metodikası	
4.	Rəjəbov Oqtay Məmmədə ğa o.	1978	1983	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01	1984 25. 04. 1985 PD № 00789	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi Pedaqogika	

	Elmi rəhbər: prof. Y. Kərimov	1986	1988	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01	8 1992 26. 02. 1993 DT № 01809 4	nəzəriyyəsi və tarixi	
5.	Səlimxano va Xumara İsmayıl q. Elmi rəhbər: prof. Ə. Həşimov	1966	1971	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01	1990 08. 05. 1990 KD № 03133 6	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi	
6.	Bəkirova Asya Məhəmməd q. Elmi rəhbər: prof. Ş. Mikayılov	1979 2004	1984 2006	Ədəbiyyatın tədrisi metodikası -13. 00. 02 Ədəbiyyatın tədrisi metodikası -13. 00. 02	1988 31. 03. 1988 PD № 01069 1	Estetik tərbiyə Ümumi orta təhsil	

7.	Axundov Natiq Lütviq o. Elmi rəhbər: prof. Z. Qaralov	1977	1982	Fizikanın tədrisi metodikası -13. 00. 02	1988 15. 11. 1989 KD № 02238 2	Fizika və riya- ziyyatın tədrisi metodikası	
8.	Talıbova Xalidə Ağadadaş q. Elmi rəhbər: prof. R. Mustafaye va	1990	1995	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01	2000 26. 01. 2000 ENN № 01939	İbtidai təlim	
9.	Əsgərova Rəfiqə Əsg ər q. Elmi rəhbər: prof. Y. Kərimov	1990	1995	Azərbaycan dilinin tədrisi metodikasını - 13. 00. 02	1997 04. 06. 1997 EN. № 01206	Məktəbəqəd ər tərbiyə	

10	Orucov Firuddin Müseyyib o. Elmi rəhbər: R. Babayev	1998 2004	2003 2006	Biologiyanın tədrisi metodikası -13. 00. 02 Biologiyanın tədrisi metodikası -13. 00. 02	1998 13. 03. 1998 EN № 01444 9	Kimya və biologiyanın tədrisi metodikası Ümumi orta təhsil	
11	Qəmbərov Arzuman Qəmbər o. Elmi rəhbər: prof. Z. Qaralov	1988	2003	Biologiyanın tədrisi metodikası -13. 00. 02	2006 30. 10. 2006 EN № 04198	Kimya və biologiyanın tədrisi metodikası	
12	Muradova Nigar Şıxnəbi q. Elmi rəhbər:	1991 2006	1996 2008	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01 Ümumi pedaqogika,	1999 15. 02. 2000 EN № 01968	Təhsilin ümumi problemləri Ali və orta	

	prof. Ə. Ağayev			pedaqogikanın və təhsilin tarixi-13. 00. 01		peşə ixtisas təhsili	
13	Həjiyev Asif Xatabala o. Elmi rəhbər: prof. Ə. Əfəndizadə	1991 1999	1996 2001	Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası - 13. 00. 02 Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası - 13. 00. 02	1994 02. 08. 1994 EN № 0237	Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası Ümumi orta təhsil	
14	Əmrahlı Limunət Şəfi q. Elmi rəhbər: prof. Ə. Əlizadə	1995	2000	Pedaqoci psixologiya -19. 00. 07	2004 08. 06. 2005 EN № 03624	Psixologiya və defektologiya	
15	Jəfərova Laləzar Kazım q. Elmi	1987	1992	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01	1998 06. 01. 1999 EN № 01685	Məktəbəqədər tərbiyə	

	rəhbər: prof. Y. Kərimov						
16	Baxışova Şərafət Aram q. Elmi rəhbər: prof. Y. Kərimov	1998	2003	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01	2008 13. 01. 2009 EN № 05387	Məktəbəqədər tərbiyə	
17	Kazım ov Məmməd Salman o. Elmi rəhbər: prof. Y. Kərimov	2005	2010	Ümumi pedaqogika, pedaqogikanın və təhsilin tarixi -13. 00. 01	2008 16. 02. 2010 FD № 06105	Ali və orta peşə ixtisas təhsili	
18	Həsənova Səadət Hüsü q. Elmi rəhbər: prof. Z.	1985	1990	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01	1991 25. 02. 1992 KD №0595 51	Tərbiyənin ümumi problemləri Ali və orta peşə ixtisas	
		2006	2008	Ümumi pedaqogika, pedaqogikanın və			

	Qaralov			təhsilin tarixi -13. 00. 01		təhsili	
19	Kərimov Vaqif Yəhya o. Elmi rəhbər: prof. Ə. Ağayev	1984	1989	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01	1996 08. 10. 1996 EN № 0948	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi	
20	Rzayeva Lətifə Bəxtiyar q. Elmi rəhbər: prof. Y. Kərimov	1986	1991	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01	1993 02. 03. 1993 KD № 07740 6	İbtidai təlim	
21	Muradova Zəhra Bilal q. Elmi rəhbər: R. Babayev	1987	1992	Kimyanın tədrisi metodikası -13. 00. 02	1998 29. 06. 1998 EN № 01541	Kimya və biologiyanın tədrisi metodikası Ümumi orta təhsill	
		2006	2008	Kimyanın tədrisi			

				metodikası -13. 00. 02			
22	Bəylərov Elxan Bəylər o. Elmi rəhbər: prof. A. Mehrabov prof. Ə. Əlizadə	2003	2008	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01 Yaş və pedaqoci psixologiya -19. 00. 07	2006 04. 04. 2006 EN № 03983	Təhsilin psixolo- logiyası və fiziologiyası	
23	Mansurova Leyla İsrafil q. Elmi rəhbər: dos. İ. Jəbrayılov	1994	1999	Tarixin tədrisi metodikası -13. 00. 02	2010 03. 01 2011 FD № 06547	Tarix və joğrafiyanın tədrisi metodi- kası	
24	Vəliyeva ŞahnisəŞəh raz q. Elmi rəhbər: prof. V. Xəlilov	1993	1998	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01	2009 03. 02. 2010 FD № 06054	İbtidai təlim	

25	Ələsgərova Səidə Ələsgər q. Elmi rəhbər: prof. Ş. Mikayılov	2002	2007	Ədəbiyyatın tədrisi metodikası -13. 00. 02	2010 12. 10. 2010 FD № 06424	Ümumi orta təhsil	
26	Dostuzadə Dilarə Əlimuxtar q. Elmi rəhbər: prof. S. Qasımov	1987	1992	Korreksion pedaqogika- 13. 00. 03		İbtidai təlim	Müdafiə ərəfəsin də
27	Əliyeva Səxavət Nəsrəddin q. Elmi rəhbər: prof. R. Əliyev	2008	2013	Ümumi psixologiya, şəxsiyyət psixologiyası,psixol ogiyanın tarixi - 19. 00. 01		Psixologiya vəyaşfiziolo giyası	Müdafiə ərəfəsin də
28	Məmmədov va Minarə Əcdər q.	2005	2010	Korreksion psixologiya- 19. 00. 10		Psixologiya vəyaşfiziolo giyası	Müdafiə ərəfəsin də

	Elmi rəhbər: prof. Ə. Baxşəliyev						
29	Həsənova Pərişan Məhərrəm q. Elmi rəhbər: prof. Ə. Ağayev	2001	2006	Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi -13. 00. 01		Təhsilin ümumi problemləri	Müdafiə ərəfəsin də

Hümeyir Əhmədov
ARTPI-nin elmi – pedaqoji kadrların hazırlanması şöbəsinin müdiri
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, akademik

eduaz@mail.ru